

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Частина 1 (аналітичний огляд)

Автор-упорядник:

Інна Едуардівна КОВАЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ORCIDiD: 0000-0001-5633-0234

Web of Science: O-6224-2018

2

Здійснено аналітичне дослідження репозиторію Електронної бібліотеки НАПН України і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Наведено перелік наукових результатів досліджень, значущість яких сфокусовано у монографіях, статтях, матеріалах конференцій підвідомчих інституцій НАПН України. Акцент зроблено на внеску вчених Національної академії педагогічних наук України в розвиток цифрової трансформації освіти дорослих.

Визначено теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти дорослих.

Ключові слова: освіта дорослих, андрагогіка, цифрова трансформація, теоретико-методологічні засади освіти дорослих.

1. Аналіз репозитаріїв електронної бібліотеки НАПН України і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, сайтів структур академічних інституцій: інформаційні дані

На основі контент-аналізу Електронної бібліотеки НАПН України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського здобуто певні інформаційно-аналітичні дані щодо розроблення проблематики теоретико-методологічних засад цифрової трансформації освіти дорослих. З'ясовано, що в середовищі зазначених репозитаріїв зосереджено 189 наукових праць, пов'язаних з цифровізацією освіти дорослих; 37 наукових праць присвячено проблемам порівняльної педагогіки у сфері освіти дорослих; у 11 наукових працях досліджено різні аспекти проблеми функціонування університетів третього віку; у 39 наукових дослідженнях висвітлено питання з підготовки андрагогів.

² Джерело: <https://gamerwall.pro/23602-analitika-fon.html>

Увагу привернули деякі праці, що є значущими для дослідження за напрямом теоретико-методологічних засад цифрової трансформації освіти дорослих. Цей напрям наукових досліджень постійно розвивається, що пов'язано з цифровими трансформаціями сучасного суспільства та освітніми потребами зрілих людей і людей поважного віку, частка яких у віковій структурі суспільства має тенденцію до зростання. Так, відповідно до національного демографічного прогнозу до 2025 р. частка осіб віком понад 60 років становитиме 25,0% загальної кількості населення, а людей віком 65 років і старше – 18,4%. У 2030 р. людей віком понад 60 років буде більш як 26%, а осіб понад 65 років – понад 20% [8].

З огляду на зростаючі потреби суспільства в цифровій трансформації освіти дорослих українські науковці й практики спрямовують свої зусилля на дослідження цієї проблеми питання, створюючи велику кількість інноваційних освітніх і наукових продуктів. Отже, розглянемо аналітичні результати наукових досліджень учених України, що сприяють розвитку цифрової трансформації освіти дорослих.

Аналіз наукових досліджень провідних учених Національної академії педагогічних наук України показав, що останнім часом багато наукових праць присвячено вивченню теоретико-методологічних засад цифрової трансформації освіти дорослих. Напрямок дослідження цієї проблеми представлено низкою праць.

Так, під загальною редакцією Н. Ничкало і І. Прокопенка підготовлено монографію «Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи» [14], у якій висвітлено актуальні проблеми освіти дорослих в умовах цифрової трансформації та євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади цифрової трансформації освіти дорослих і розкрито досвід організації навчання дорослих в Україні, визначено особливості андрагогіки як субдисципліни педагогічної науки, розглянуто тенденції професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів і андрагогів, схарактеризовано освітні потреби різних категорій дорослого населення. Зокрема, у статті «Розвиток освіти дорослих на філософсько-педагогічних засадах андрагогіки» Н. Ничкало розкриває сутність поняття «андрагогіка», що визначається як «теорія навчання й виховання молоді, яка дозріває, доростає, а також різних категорій дорослих людей». Автор також визначає такі види андрагогіки, як андрагогіку загальну; андрагогіку шкільну; андрагогіку промислову; андрагогіку рільничу (аграрну); андрагогіку військову; андрагогіку здоров'я; андрагогіку праці; андрагогіку відпочинку; андрагогіку порівняльну. У цій статті проаналізовано історичний розвиток андрагогіки як галузі педагогічної науки та окреслено перспективи її розвитку. Наприклад, до монографії включено статтю Л. Лук'янової «Критеріальний аналіз понять «дорослість» і «дорослий учень» як базових категорій андрагогіки», де зазначено, що на основі критеріального аналізу різних підходів до визначення поняття «дорослість» виокремлено три категорії дорослих осіб, які навчаються і розглядаються авторкою як «дорослі учні». На думку автора, до першої категорії вона відносить студентів, які за віковим статусом входять до категорії «рання

дорослість» (від 18 до 35 років); друга категорія – це особи, які займаються викладацькою діяльністю; до третьої категорії належать особи, яких за певних обставин (внутрішніх чи зовнішніх) залучають до різних програм у межах неформальної освіти» [12]. Слід зазначити, що колективом авторів, який працював над монографією, досліджено різні аспекти освіти дорослих. Так, цікавим є дослідження корпоративної освіти О. Баніт, у якому поняття «корпоративна освіта» проаналізовано на основі принципу міждисциплінарного підходу [5].

У науково-аналітичній доповіді «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи» здійснено різноплановий аналіз стану науково-методичного забезпечення цифровізації освіти України, окреслено актуальні проблеми цифровізації освіти за всіма рівнями, виявлено причини виникнення проблем цифровізації освіти, визначено завдання та розглянуто науково обґрунтовані шляхи реалізації цифрової трансформації в закладах освіти в умовах європейської інтеграції, неперервного інноваційного розвитку країни, в умовах пандемії Covid-19 та воєнного стану. Зокрема, проаналізовано рівень навчально-методичного забезпечення цифровізації освітнього процесу в закладах освіти (дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійної освіти, вищої освіти, освіти дітей з особливими потребами тощо); інформаційно-методичне забезпечення цифровізації освіти (інформаційні ресурси НАПН України відкритого доступу, інформаційно-бібліотечний центр, електронна бібліотека НАПН України, українська електронна енциклопедія освіти (УЕЕО), електронне наукове фахове видання «Інформаційні технології і засоби навчання», цифрові освітні платформи); особливості формування цифрової компетентності педагогічних кадрів. У доповіді наведено глосарій основних термінів цифровізації освіти, а також використано звітні матеріали наукових установ НАПН України [13].

У дослідженні С. Сисоевої «Інтерактивне навчання дорослих: теоретико-методичний аспект» розкрито поняття «інтерактивність», «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи й методики навчання», «інтерактивні технології». Авторка виокремлює чинники, що стимулюють активність учасників освітнього процесу: пізнавальний і професійний інтерес; творчий характер навчально-пізнавальної діяльності; змагальність; ігровий характер проведення занять; емоційний вплив зазначених чинників. Проаналізовано основні принципи інтерактивного навчання, зокрема діалогічної взаємодії, кооперації й співробітництва, активно-рольової (ігрової) і тренінгової організації навчання. Визначено форми і методи інтерактивного навчання: евристична бесіда, презентації, дискусії, «мозкова атака», метод «круглого столу», метод «ділової гри», конкурси практичних робіт з їх обговоренням, рольові ігри, навчальні тренінги, колективні розв'язання творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи, моделювання певного виду діяльності або ситуацій, проектування й написання бізнес-планів, різних програм, обговорення відеозаписів, у тому числі запис власних дій тощо [20].

Цікавим з точки зору аналізу діяльності ЮНЕСКО є стаття Г. Авшенюк «Стратегічна роль ЮНЕСКО у розвитку освіти дорослих на початку

XXI століття», у якій розглянуто аналітичні й статистичні документи ЮНЕСКО в галузі освіти і навчання дорослих. Автор засвідчує необхідність використання документів ЮНЕСКО в процесі формування стратегічних, політичних і бюджетних кодексів різних країн світу, адже вони переконують, що освіта впродовж життя сприяє сталому розвитку суспільства, покращує стан здоров'я населення, поліпшує умови зайнятості й посилює поступ активного громадянського суспільства. У статті авторка акцентує на впливові освіти дорослих на окремі сфери суспільного життя й соціально-економічний розвиток країн: прямий і опосередкований вплив освіти дорослих на ринок праці, на розвиток громадянського суспільства, сприяння освіті жінок та найбільш уразливих категорій дорослого населення, сприяє подоланню чисельних криз глобального характеру тощо [2].

У статті «Інформатизація просвітницької діяльності (на прикладі наукової школи адаптивного управління соціально-педагогічними системами)» детально проаналізовано окремі аспекти інформатизації просвітницької діяльності на основі досвіду наукової школи професорки Г. Єльнікової, яка в 2016 р. об'єднала дослідників з напрямку «адаптивне управління в освіті» в Громадську організацію «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами». Громадське об'єднання має соціально-економічну, соціально-педагогічну, творчу, культурно-просвітницьку спрямованість та єднає громадян, які цікавляться адаптивним управлінням в освітній галузі України, організацією і проведенням наукових масових заходів для підвищення ролі науки в українському суспільстві. У статті розглянуто модель інформаційно-просвітницького середовища наукової школи, яка передбачає системне функціонування в інтернет-мережі, а також має головні інформаційні вебсередки (офіційний сайт, сторінка в соціальній мережі Facebook, сайт електронного наукового фахового видання «Адаптивне управління: теорія і практика», що містить публікації наукових розвідок і результатів дисертаційних досліджень, практико-орієнтовані матеріали педагогів й учених з визначеної проблематики та зовнішні інформаційні ресурси). Отже, просвітницька діяльність наукової школи – це інтелектуальний рух у напрямі наукового пізнання світу, який в умовах інформаційного суспільства уможлиблюється наявністю ефективних інформаційних технологій: програмно-інструментальних платформ, сайтів, блогів, соціальних мереж [18].

2. Дослідження теоретико-методологічних засад функціонування університетів третього віку

Проблемам університетів третього віку присвячено дослідження О. Аніщенко «Положення про університет третього віку», в якому обґрунтовано доцільність створення університетів третього віку як осередків особистісного й професійного розвитку осіб старшого віку. Визначено основну мету університету третього віку, яка полягає у впровадженні програм неформальної освіти (загального й професійного спрямування) задля особистісного й професійного розвитку різних категорій дорослого населення старшого віку, підвищення кваліфікації фахівців, а також вдосконалення ділових та інших якостей,

підготовки до виконання дорослими нових функцій у сфері особистісної і професійної самореалізації. Визначено основні терміни і поняття, загальні положення. Схарактеризовано організаційно-правові засади діяльності, особливості організації освітнього процесу. Проаналізовано принципи і підходи у навчанні дорослих старшого віку. Розглянуто особливості керівництва університету третього віку, його кадрового забезпечення. Рекомендовано для громадських активістів і діячів, менеджерів освіти, педагогічного персоналу закладів формальної і неформальної освіти, науковців, широкої громадськості, фахівців у сфері освіти дорослих [2].

У статті О. Волярської, Н. Муранової «Розвиток медичної компетентності дорослих на прикладі проєктної діяльності університету третього віку у Словаччині» теоретично обґрунтовано роль неформальної освіти в розвитку медичної компетентності осіб похилого віку цільової категорії «вимушені переселенці». Завданнями дослідження є опис функціонування університету третього віку для вимушених переселенців у гуманітарному центрі Словаччини та визначення тенденцій розвитку медичної компетентності осіб похилого віку. Розкрито особливості створення Університету третього віку для українських вимушених переселенців. Проаналізовано освітній процес у цьому закладі освіти, схарактеризовано тематику навчальних модулів. З'ясовано, що діяльність Університету третього віку зумовлена поєднанням виконання двох проєктів: проєкту VEGA Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки № 1/0293/21 «Освіта для здоров'я дорослого населення» (2022–2023) і проєкту «Соціально-психологічна допомога дітям і дорослим» незалежного громадського об'єднання «Ліга психічного здоров'я» («Liga za duševné zdravie» м. Братислава, Словаччина). Доведено, що впровадження заходів із розвитку медичної компетентності осіб похилого віку сприяє розробленню та оприлюдненню інформації щодо здоров'я населення під час масштабних негативних подій у суспільстві [7].

У дисертаційному дослідженні М. Житинської «Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування» [10] розглянуто складові та особливості життєдіяльності людей похилого віку. Розроблено та обґрунтовано структурно-функціональну модель і соціально-педагогічні умови соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в територіальних центрах соціального обслуговування, розкрито зміст понять «життєдіяльність людей похилого віку» та «соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності людей похилого віку». Визначено структуру життєдіяльності людини похилого віку в територіальному центрі соціального обслуговування, критерії якості життєдіяльності людей похилого віку (мотиваційний, соціально-орієнтований, фізіологічний, діяльнісно-практичний), їхні показники та рівні, уточнено зміст дефініції «люди похилого віку». Висвітлено теоретичні підходи до здійснення соціально-педагогічної підтримки людей похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування, подальшого розвитку навчально-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності

людей похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування. Розроблено навчально-методичне забезпечення процесу організації соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в умовах університетів третього віку. Дослідження має практичну значущість завдяки серії методичних рекомендацій для фахівців територіального центру соціального обслуговування та слухачів університету третього віку з «Основ психології», «Основ здоров'я», «Основ комп'ютерної грамотності», розробленню робочого зошита-практикуму «Соціальна геронтологія» для студентів спеціальності «Соціальна робота». Соціально-педагогічну підтримку життєдіяльності людей похилого віку авторка визначає як особливий вид соціально-педагогічної діяльності, що спрямований на виявлення та розв'язання проблем цієї категорії з метою збереження та зміцнення соціального та фізичного здоров'я людини похилого віку, активізації діяльності соціального спрямування, сприяння в реалізації її життєвих планів, у саморозвитку, самопізнанні, самовдосконаленні, збереженні життєвої активності та як результат підвищенні якості життєдіяльності. У дослідженні з'ясовано, що основними напрямками соціально-педагогічної підтримки життєдіяльності людей похилого віку в закладах соціального обслуговування є підтримка здоров'я і фізичних сил людини похилого віку (організація здоров'язберігаючого режиму життя людей похилого віку, підтримка їх прагнення позбутися шкідливих звичок, що руйнують їхнє здоров'я), підтримка інтелектуального розвитку людини похилого віку, підтримка літньої людини у налагодженні ефективної комунікації, підтримка прояву індивідуальних здібностей, життєвої активної позиції людини похилого віку в дозвілєвій діяльності. Встановлено, що соціально-педагогічна підтримка в умовах територіального центру як комплексна послуга забезпечується за рахунок впровадження державної безкоштовної соціально-педагогічної послуги «університет третього віку» як структурний підрозділ Центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг). На основі аналізу реального стану якості життєдіяльності осіб похилого віку в територіальних центрах соціального обслуговування з'ясовано, що форми та методи роботи є застарілими, а тому малоефективними; виявлено відсутність навчально-методичного забезпечення організації соціально-педагогічної послуги, труднощі із залученням і навчанням волонтерів до організації соціально-педагогічної підтримки, недостатню взаємодію територіального центру з іншими соціальними партнерами (державні та громадські організації, волонтерські організації, що займаються соціально-педагогічною підтримкою).

3. Порівняльні дослідження з педагогічних наук

Широке коло досліджень здійснено у векторі порівняльної педагогіки. У цьому контексті вивчено досвід інших країн у сфері андрагогіки.

У монографії А. Боярської-Хоменко «Освіта дорослих в країнах Центральної та східної Європи: ретроспективний аналіз» на основі проведеного порівняльного аналізу широкої джерельної бази розглянуто особливості розвитку освіти дорослих в країнах Центральної та Східної Європи у ХХ –

на початку XXI століття. Розглянуто розуміння суті таких понять, як «освіта», «дорослість», «освіта дорослих» в різних країнах Центральної та Східної Європи та в Україні. У процесі дослідження виокремлено етапи розвитку освіти дорослих в країнах Центральної та Східної Європи: 1900–1945 – етап популяризації ідеї навчання дорослих та відкриття перших закладів освіти для дорослих; 1946–1988 – етап активного розвитку освіти дорослих; 1989–2019 – етап інноваційного розвитку освіти дорослих. Для кожного етапу розкрито теоретичні та практичні аспекти навчання й розвитку освіти дорослих. Автором визначено особливості мети, завдань, форм і методів навчання дорослого населення країн Центральної та Східної Європи. У монографії виявлено основні напрями наукових досліджень у галузі освіти дорослих. Зокрема, це вивчення освіти дорослих як державного інституту, як професії, як освітнього механізму, як дидактичної проблеми. Окреслено прогностичні тенденції розвитку освіти дорослих. Зокрема, провідними тенденціями є: підготовка кваліфікованих кадрів у галузі андрагогіки; розширення системи сертифікації та визнання різних видів освіти, а також їх сумісність на національному і загальноєвропейському рівнях; спростування інституційної точки зору про доступ до освіти дорослих; визнання будь-якої освітньої діяльності дорослої людини частиною освітнього процесу; залучення до освіти дедалі більшого кола дорослих людей різного віку, різного статусу та різного інтелектуального розвитку; боротьба із соціальною ізоляцією в галузі безперервної освіти; впровадження ідеї інклюзивного навчання. Під час дослідження автором встановлено, що нормативно-правове регулювання освіти дорослих в Центральній та Східній Європі базується на загальносвітових та загальноєвропейських нормативно-правових актах: резолюціях Генеральної асамблеї ООН, резолюціях Європейського парламенту, рекомендаціях Комісії Європейського союзу, резолюціях та рекомендаціях Європейського союзу тощо. Разом з тим з'ясовано, що кожна європейська країна має власну законодавчу базу в галузі освіти дорослих, яка визначає мету освіти дорослих, форми навчання, суб'єкти та об'єкти освітньої діяльності, права та обов'язки учасників освітнього процесу, особливості державної підтримки освіти дорослих, питання фінансування тощо [6].

Метою статті «Андрагогіка: пошуки шляхів удосконалення навчального процесу в навчальних закладах для дорослих» є дослідження способів удосконалення навчального процесу в освітніх установах для дорослих у роботах українських і зарубіжних учених, вивчення організаційних форм і методів навчання дорослих; опис організації самостійної роботи студентів під час виконання ними науково-дослідних робіт. На основі аналізу історичного досвіду 20-х років виокремлено широкий спектр організаційних форм і методів навчання дорослих [21].

У монографії «Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози» розглянуто теорію і практику освіти дорослих та управління її якістю. Монографія має міждисциплінарний характер і присвячена дослідженням феномену освіти дорослих у контексті трансформацій у науці й освіті на тлі переходу до інноваційного розвитку українського і польського суспільств.

Окреслено основні проблеми освіти дорослих, а саме: світові тенденції розвитку освіти дорослих, теоретико-методологічні підходи до дослідження освіти дорослих, теоретичні засади управління якістю освіти дорослих, інновації як засіб підвищення якості освіти дорослих. Визначено професійні ролі та функції андрагогів (андрагог-викладач; андрагог-методист; андрагог-консультант; андрагог-експерт; андрагог-фасилітатор; андрагог-модератор; андрагог-менеджер; андрагог-супервізор; андрагог-тьютор; андрагог-тренер). Наведено нові моделі та форми професійного розвитку. Проаналізовано сучасні технології освіти дорослих. До монографії також увійшли статті польських науковців мовою оригіналу, у яких висвітлено досвід польських вчених у дослідженні цього напрямку [15].

У статті Н. Авшенюк «Центри освіти дорослих у США і Японії: типологія та особливості функціонування» на основі вивчення автентичних джерел, порівняльно-педагогічних праць і нормативних документів здійснено аналіз особливостей становлення центрів освіти дорослих у розвинених країнах світу наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., зокрема США й Японії. Виявлено специфіку функціонування центрів відповідно до напрямів діяльності та рівнів підпорядкування й фінансування. Зокрема, у США проаналізовано діяльність інституцій освіти дорослого населення, зокрема інститутів пожиттєвого навчання (Lifelong Learning Institutes), що працюють на базі коледжів і університетів, та вільних університетів (Free Universities), які створено для навчання працюючих дорослих. Це державні курси, що забезпечують різні види навчання залежно від потреб студентів. Заняття відбуваються у неформальній атмосфері в бібліотеках, громадських центрах, приватних будинках; службах й інформаційних системах для літніх людей (OASIS), які пропонують програми з мистецтва і гуманітарних наук, підтримки здоров'я, волонтерської діяльності; у мережі Центрів Шепарда (Shepard's Centers), що діють на базі місцевих громад; клубів для старшого покоління (Senior Centers), що пропонують широкий вибір освітніх програм. У Японії уряд спонсорує низку програм, які спрямовані на підтримку освіти серед літніх людей (від 65 років). З-поміж них є три найбільші програми, що реалізуються центрами освіти дорослих: програма, присвячена збереженню здоров'я й відновленню сил у коледжах для осіб третього віку (Senior Citizens' Colleges); програма, що дозволяє літнім людям прослухати навчальні курси в комунальних коледжах (The Silver Audit System); програма, що передбачає навчальні курси в освітніх центрах «Komin-kan» (The Senior Citizens Continuing Education Program) [1].

С. Захарін у статті «Глобальні виклики часу освіти дорослих в Україні» розглядає питання освіти дорослих в Україні як складової безперервної освіти, освіти впродовж життя. Висвітлено глобальні тенденції в сфері освіти дорослих, форми освіти дорослих та використання нових технологій. Визначено поняття формальної й неформальної освіти, показано, що освіта дорослих є частиною загальної освітньої системи, яка забезпечує постійний і безперервний процес підвищення рівня освіченості населення. Виокремлено невід'ємну частину безперервної освіти, якою є освіта дорослих, яка за змістом, формою,

технологією, методами і методиками навчання якісно відрізняється від інших освітніх галузей. Обґрунтовано визначення поняття «навчання протягом життя» та встановлено, що освіта дорослих є тим складником загальної освітньої системи, який забезпечує постійний і безперервний процес підвищення рівня освіченості населення. Проаналізовано різні законопроекти які передбачають солідарний розподіл обов'язків та відповідальності між державою, стейкхолдерами та громадянами. У цьому русі встановлено, що реформування та вдосконалення системи освіти дорослих дасть змогу розвивати її як цілісну систему, яка сприятиме підвищенню рівня розвитку особистості та суспільства, відновленню прав кожного громадянина на безперервну освіту протягом життя, а також створенню об'єктивних умов для максимального зростання. Отже, завершальною метою освіти дорослих, на думку автора, є формування компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка з активною громадською позицією бере участь в економічному, соціальному й особистому житті [11].

4. Підготовка андрагогів в умовах цифрової трансформації освіти дорослих

У монографії «Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретико-методичний аспект» [4] висвітлено теоретичні й практичні аспекти професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти (в узагальненому контексті та на прикладі корпоративних андрагогів, педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів післядипломної освіти). Викладено загальний огляд законодавчої бази щодо професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Визначено поняття професійної адаптації андрагога, його види, фази. Розкрито психологічні аспекти професіоналізації андрагогів, основні функції і ролі андрагогів. Схарактеризовано суть та особливості розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Суть андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих автори розглядають, спираючись на її структурні компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінювальний. Виокремлено компоненти і показники андрагогічної компетентності корпоративних андрагогів, визначено рівні її сформованості. Обґрунтовано прогностичні рекомендації щодо професіоналізації андрагогів. Змодельовано інформаційно-освітнє середовище професіоналізації андрагогів, визначено етапи професійного розвитку корпоративного андрагога. Розглянуто онлайн-формати організації навчального процесу у сфері корпоративної освіти: лекційно-семінарські (лекційні, семінарські заняття, онлайн-курси); тренінгові (навчальні бізнес-тренінги, психологічні, корпоративні); коучингові (коучинг-сесії, командні, індивідуальні). У монографії проаналізовано провідні світові платформи, що дають можливість навчатися онлайн, найпопулярнішими серед яких є: Coursera, Udemy, Udacity, EdX, Canvas Networ тощо. Зазначено, що найбільш показовим прикладом є Coursera та EdX, Prometheus. Разом з тим є чимало майданчиків, які не прагнуть вписуватися в університетські рамки і розміщують короткі курси, покликані швидко навчити слухача конкретних практичних навичок,

що сприяє професійному розвитку та розвитку кар'єри (Udemy, Udacity, Canvas Network, ВУМ, LABA). У монографії також визначено особливості і специфіку тренінгового й коучингового форматів організації навчального процесу в онлайн-середовищі. Виокремлено особливість розвитку сучасної системи післядипломної педагогічної освіти, яка полягає в мобільності, здатності адекватно реагувати на зміни в сфері освіти, впровадження стимулів до постійного професійного вдосконалення учителів, працівників методичних служб та керівних кадрів освіти. Визначено функції і ролі викладача-андрагога закладу післядипломної педагогічної освіти: лектор, модератор, фасилітатор, інноватор, тьютор, супервізор. Зазначено, що професіоналізація педагогічного персоналу закладів післядипломної педагогічної освіти має відповідні етапи, або модуси: модус вибору, модус соціального впливу, модус діяльності, модус перспектив і трансформацій, модус циклічності [17].

У статті О. Аніщенко «Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих: методичний концепт» автором обґрунтовано актуальність проблеми професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Доведено, що методичний концепт є важливим складником професіоналізації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів формальної і неформальної освіти дорослих. Обґрунтовано, що гнучкість, динамічність і варіативність професіоналізації педагогічних, науково-педагогічних працівників забезпечується завдяки функціональності, взаємозв'язку складників методичного концепту. Виокремлено складники методичного концепту: моніторинговий, змістово-ресурсний, технологічний. Зазначено, що моніторинговий складник передбачає виявлення культурно-освітніх потреб, запитів цільової групи, рівнів сформованості компетентностей, якості освітньо-професійних та інших програм тощо. Виявлено, що змістово-ресурсний складник уособлює навчальні плани і програми, підручники і посібники, методичні рекомендації щодо навчання в умовах традиційного, дистанційного та змішаного навчання тощо. З'ясовано, що технологічний складник передбачає добір і використання відповідних методів, засобів, технологій, форматів та організаційних форм навчання, спрямованих на сприяння професійному розвитку цільової групи. Акцентовано увагу на тому, що впровадження в андрагогічній практиці методичного концепту уможливорює втілення андрагогічної моделі навчання, персоналізованість траєкторій професійного розвитку цільової групи тощо. Обґрунтовано тенденції методичного рівня щодо професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Визнано доцільність вивчення й подальшого впровадження ідей конструктивного досвіду корпоративного навчання викладачів закладів вищої освіти в Україні. Доведено необхідність розширення мережі освітніх хабів, центрів розвитку андрагогічної майстерності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих [4].

В оглядовій статті А. Самко «Тенденції розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих» окреслено тенденції розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Уточнено зміст поняття «тенденції» та з'ясовано, що його формулювання має багатовекторний характер і значною мірою залежить від

розуміння та ключових аспектів. На основі аналізу наукових джерел автором схарактеризовано тенденції розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих: мотивація професійного вдосконалення (сукупність внутрішніх спонукань, що зумовлюють, спрямовують і регулюють процес професійного зростання); впровадження інноваційних форм, методів і педагогічних технологій в освітній процес (інтерактивні, тренінгові та інформаційні методи й технології, спрямовані на самостійне засвоєння слухачами знань і набуття вмінь у процесі їхньої активної розумової та практичної діяльності); диференційованість і гнучкість професійної діяльності сучасного фахівця-андрагога (сукупність різних інформаційних, освітніх, організаційно-управлінських, експертних, соціально-проєктних, дослідницьких та інших ролей і функцій); сформованість професійної мобільності (невід'ємний складник професійної готовності); безперервність освіти (розвиток андрагогічної компетентності є складовою професійного розвитку педагога, який реалізується через безперервну освіту); використання інноваційних можливостей цифрових технологій (дають змогу інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань); індивідуалізація освіти дорослих (комплекс організаційних, дидактичних і методичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для навчання й розвитку); інтенсифікація процесу засвоєння знань (оптимальна організація навчання, що дає можливість досягати максимальних результатів у скорочені терміни). Сформульовано висновок про те, що розглянуті тенденції характеризують сучасні зміни, властиві сфері освіти дорослих в умовах сучасних інтеграційних процесів, визначають шляхи функціонування сфери освіти дорослих і орієнтують освітній процес на модернізацію у контексті інтеграції [19].

У статті О. Дубасенюк «Сучасні моделі професійної підготовки педагогів-андрагогів» визначено актуальність проблеми професійної підготовки педагогів у галузі освіти дорослих. Результативність такої діяльності передбачає рух від постановки мети до навчальної діяльності, а також планування, організацію, добір відповідних методів, технологій навчання, різні види комунікацій, контролю й оцінювання знань. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури у сфері освіти дорослих виокремлено такі основні моделі: компетентнісну, когнітивну, людиноцентровану, комунікативну, рефлексивну. Ці моделі описують різні аспекти професійної підготовки педагога-андрагога і разом з тим створюють цілісний освітній простір для підвищення її ефективності. Таким чином, застосування комплексу моделей дає змогу всебічно підготувати сучасних фахівців у галузі освіти дорослих, спрямувати їх на оволодіння основами професійної майстерності та досягнення акме-вершин [8].

У статті О. Пехоти «Підготовка тренера-андрагога у неформальній освіті дорослих» проаналізовано інструментарій підготовки кадрів для здійснення неформальної освіти дорослих. Зазначено, що одним з таких інструментів стала «Програма з підготовки професіоналів у галузі освіти дорослих включно з питаннями громадянської освіти», яку організовано Інститутом міжнародного

співробітництва Німецької асоціації народних університетів (DVV International в Україні) та реалізовано у співпраці Ініціативного центру сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання». Наголошено, що завдання програми – розроблення та впровадження тренінгу «Вступ до освіти дорослих» та підготовка команди тренерів, здатних реалізувати її на засадах європейських стандартів освіти дорослих. Зосереджено увагу на тому, що міжнародна програма підготовки тренерів-андрагогів містить низку сучасних змістових модулів, об'єднаних ідеєю професіоналізації такої підготовки українського пулу тренерів. Результати проекту представлено на Форумі освіти дорослих в Українському Домі (Київ, листопад 2017 р.). Авторкою наголошено, що у рамках програми підготовки професіоналів в галузі освіти дорослих для підтримки розвитку андрагогів-тренерів, що працюють в Україні, створено онлайн-платформу неформальної освіти, метою якої є: сприяння інформованості населення щодо освітніх програм, які реалізуються в Україні; налагодження комунікації між охочими навчатися та освітніми інституціями; усвідомлення цінності та розвитку культури освіти впродовж життя; створення умов для всебічної реалізації потенціалу особистості та підвищення її соціальної, громадянської активності та відповідальності (керівник команди розробників Л. Москаленко, Міжнародний центр неформальної освіти дорослих) (<https://learnlifelong.net/platform>) [16].

Отже, результати аналізу наукових робіт з визначення й обґрунтування теоретико-методологічних засад цифрової трансформації освіти дорослих дають підстави стверджувати, що освіта дорослих є сьогодні досить актуальною сферою наукових досліджень, має різноплановий характер і охоплює кілька напрямів, зокрема: напрям цифрової трансформації освіти дорослих; порівняльна педагогіка у сфері освіти дорослих; різні аспекти функціонування університетів третього віку; підготовки андрагогів. Проте аналітичну діяльність у цьому руслі не можна вважати завершеною через глобальні процеси, пов'язані зі старінням населення світу й зростанням потреби в інформатизації освіти дорослих, тому вона матиме певне продовження, а актуалізація наукових досліджень університетів третього віку є потребою і необхідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Центри освіти дорослих у США і Японії: типологія та особливості функціонування. *Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2018. Вип. 1(7). С. 15–18. DOI: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2018-1\(7\)-15-18](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2018-1(7)-15-18) (дата звернення: 26.05.2023).
2. Авшенюк Н. М. Стратегічна роль ЮНЕСКО у розвитку освіти дорослих на початку XXI століття. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* : зб. наук. ст. / [кол. авт.] ; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; уклад.: Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ : Знання України, 2018. С. 35–40. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712504/> (дата звернення: 26.05.2023).

3. Аніщенко О. В. Положення про університет третього віку. Київ : ПООД ім. Івана Зязюна НАПН України, 2021. 20 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733599/> (дата звернення: 12.05.2023).

4. Аніщенко О. В. Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих: методичний концепт. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова), Аніщенко О. В. (заст. голови) та ін.] ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2022. Вип. 2(22). С. 24–37. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/view/22/23> (дата звернення: 10.05.2023).

5. Баніт О. В. Розвиток людського капіталу в системі корпоративної освіти. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи* : монографія / за заг. ред. акад. Н. Г. Ничкало, акад. І. Ф. Прокопенка ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Бровін О. В., 2020. С. 124–129. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/6c3c2971-44f9-4da0-b8e4-65d20ca0e35c/download> (дата звернення: 12.05.2023).

6. Боярська-Хоменко А. В. Освіта дорослих в країнах Центральної та східної Європи: ретроспективний аналіз : монографія. Харків : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2019. 376 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/f9864797-cc6f-43e2-9edc-343fa61b0ef0/download> (дата звернення: 12.05.2023).

7. Волярська О. С., Муранова Н. П. Розвиток медичної компетентності дорослих на прикладі проєктної діяльності університету третього віку у Словаччині. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки» = Bulletin of Postgraduate education. Educational Sciences Series*. 2023. Вип. 23 (52). DOI: [https://doi.org/10.8442/52218-7650-2023-23\(52\)-38-51](https://doi.org/10.8442/52218-7650-2023-23(52)-38-51).

8. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні. *Міністерство соціальної політики України* : офіц. сайт. 2018, 29 січня. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html> (дата звернення: 12.05.2023).

9. Дубасенюк О. А. Сучасні моделі професійної підготовки педагогів-андрагогів. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* : зб. наук. ст. / [кол. авт.] ; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; уклад.: Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ : Знання України, 2018. С. 174–180. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712504/> (дата звернення: 26.05.2023).

10. Житинська М. О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, М-во освіти і науки України. Київ, 2018. 24 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20258> (дата звернення: 16.05.2023).

11. Захарін С. В. Глобальні виклики часу освіти дорослих в Україні. *Наука і техніка сьогодні* : (Серія «Педагогіка». Серія «Право». Серія «Економіка».

Серія «Фізико-математичні науки». Серія «Техніка»), 2023. № 3(17). С. 327–334. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-327-334](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-327-334) (дата звернення: 12.05.2023).

12. Лук'янова Л. Критеріальний аналіз понять «дорослість» і «дорослий учень» як базових категорій андрагогіки. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи* : монографія / за заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І. Ф. Прокопенка ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : Бровін О. В., 2020. С. 28–41. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/6c3c2971-44f9-4da0-b8e4-65d20ca0e35c/download> (дата звернення: 26.05.2023).

13. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи : наук.-аналіт. доповідь / В. Ю. Биков, О. І. Ляшенко, С. Г. Литвинова, В. І. Луговий, Ю. І. Мальований, О. П. Пінчук, О. М. Топузов ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : ЦО НАПН України, 2022. 96 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733151> (дата звернення: 26.05.2023).

14. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / за заг. ред. акад. Н. Г. Ничкало, акад. І. Ф. Прокопенка ; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Бровін О. В., 2020. 546 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/3678714f-d578-4e99-ac9b-17fc8cc42349/download> (дата звернення: 26.05.2023).

15. Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози : кол. монографія / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. 245 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718885/> (дата звернення: 26.05.2023).

16. Пехота О. М. Підготовка тренера-андрагога у неформальній освіті дорослих. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* : зб. наук. ст. / [кол. авт.] ; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г. ; уклад.: Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ : Знання України, 2018. С. 180–184. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712504/> (дата звернення: 26.05.2023).

17. Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретико-методичний аспект : [монографія] / авт. кол.: Аніщенко О. В., Баніт О. В., Калюжна Т. Г., Коваленко О. Г., Піддячий В. М., Самко А. М. ; [керівник авт. кол. О. Аніщенко]. Київ : ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 404 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735119/> (дата звернення: 26.05.2023).

18. Ростока М. Л., Ростока А. І. Інформатизація просвітницької діяльності (на прикладі наукової школи адаптивного управління соціально-педагогічними системами). *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* : зб. наук. ст. / [кол. авт.] ; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г. ; уклад.: Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ : Знання України, 2018. С. 436–440. URL: (дата звернення: 30.04.2023).

19. Самко А. М. Тенденції розвитку андрагогічної компетентності педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія,*

досвід, перспективи : зб. наук. пр. / [редкол.: Л. Б. Лук'янова (голова), Аніщенко О.В. (заст. голови) та ін.] ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2022. Вип. 2 (22). С. 118–130. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/issue/view/22/23> (дата звернення: 26.05.2023).

20. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/osvitology/book_sisoeva-internet.pdf (дата звернення: 15.05.2023).

21. Andragogy: Searching for Ways to Improve the Educational Process in Educational Institutions for Adults / Tymchuk L., Kovalenko I., Vieilandie L., Prokofyeva L., Rasskazova O., Topolnyk Y. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, No. 1Sup1. P. 472–494. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/562> (дата звернення: 26.05.2023).